

Innan grundskolan fanns

**Översikt över historisk
utbildningsstatistik 1944–2018**

Innehåll

Deltagande i utbildning på grundskolenivå	2
Ett parallellskolesystem.....	2
Ett ojämlikt skolsystem.....	4
Utredningarna som lade grunden till grundskolan.....	7
Folkundervisningen.....	8
Folkskolan/försöksskolan.....	8
De flesta gick 6 år i folkskolan	8
Utbildningsinriktning	9
Fortsättningsskolan och ersättningsskolan	10
Ersättningsskolan	10
Fortsättningsskolan	11
Högre folkskola	12
Kommunala högre skolor	14
Kommunala mellanskolor/realskolor.....	14
Praktiska kommunala mellanskolor/realskolor	15
Kommunala flickskolor	16
Allmänna läroverk.....	18
Högre gossläroverk	20
Högre samläroverk	21
Högre flickläroverk.....	22
Gossrealskolor.....	22
Samrealskolor	23
Privatläroverk.....	24
Enskilda högre flickskolor.....	25
Enskilda högre gosskolor	25
Enskilda högre samskolor	26
Enskilda mellanskolor.....	26
Grundskolan	27
Utbildningsinriktning	27

Deltagande i utbildning på grundskolenivå

Ett parallellskolesystem

Det skolsystem som växt fram alltsedan medeltiden hade från början syftet att i första hand utbilda kyrkans män. Detta förändrades under de århundraden som följde som en konsekvens av såväl politisk som vetenskaplig omvälvning. Under 1900-talet sattes helt andra krav på utbildningssystemet. Teknikens utveckling skapade på många sätt nya jobb, kvinnor önskade i högre grad ett inträde på arbetsmarknaden, det demokratiska systemet växte och behov av arbetskraft till olika samhällsfunktioner ökade.

Under efterkrigstiden hade utbildningssystemet sedan länge växt ut till ett komplicerat system bestående av ett flertal skolformer som oftast löpte parallellt med varandra, dvs. de riktade sig till samma åldersgrupper.

Utbildningssystemet grupperas här in i fyra grupper för att tydliggöra de olika formerna av utbildning. Dessa är:

- **Folkundervisning** som innefattar den obligatoriska skolan samt frivillig påbyggnad på den. Den innefattar även högre folkskola som har en utbildning som liknar realskoleutbildningen men den gav ingen examen.
- **Kommunala högre skolor** avser här de kommunala skolor vilka erbjuder realskoleutbildning som ger realskoleexamen respektive flickskoleutbildning som ger normalskolekompetens.
- **Allmänna läroverk**, med staten som huvudman, avser både högre läroverk som innefattar både realskolenivå och gymnasienivå samt läroverk som bara innefattar realskolenivå. På dessa skolor kunde man ta realexamen, studentexamen och få en normalskolekompetens beroende på vilken skola man gick på.
- **Privatläroverk** avser både högre privatläroverk, eller enskilda läroverk som de ofta kallas, samt enskilda mellanskolor. De högre läroverken innefattar både förberedande klasser, realskoleklasser, flickskoleklasser samt gymnasieklasser. De enskilda mellanskolorna innefattar bara utbildning på realskolenivå. På dessa skolor kunde man ta realexamen, studentexamen och få en normalskolekompetens beroende på vilken skola man gick på.

Försöksskolan ingår inte i grupperingen ovan. Försöksskolan var en försöksverksamhet inför införandet av en gemensam grundskola. Försöksskolan ingår i folkskolesiffrorna 1949–1959 och i grundskolan 1960–1961.

Dessa utbildningsformer var parallella men det fanns ”bryggor” mellan folkskolan och de övriga skolorna för dem som klarade intagningskraven. Det var dock en mycket liten andel som gick vidare från folkskolan till en högre utbildningsnivå. Det som här behandlas gäller utbildningar på upp till motsvarande högstadienivå, dvs. förutom folkskolan även realskolelinjer och flickskolelinjer. Elever på gymnasienivå ingår inte i denna redovisning.

Folkunder- visningen

	<i>Antal skolår utbildningen omfattar vanligtvis</i>	
Folkskola	Skolår 1-8	Obligatorisk 6-7 år
Fortsättningskola	Skolår 7-8	Obligatorisk 1-2 år
Ersättningskola	Skolår 7	Obligatorisk vid behov
Inbyggda realskolelinjer	Skolår 5-9	Ansökan efter folkskolans år 4
Högre folkskola	Skolår 7-10	Ansökan efter folkskolans år 6

Kommunala högre skolor

	<i>Antal skolår utbildningen omfattar vanligtvis</i>	
Kommunala mellanskolor/realskolor	Skolår 7-10	Ansökan efter folkskolans år 6 Realskolelinjer
Kommunala praktiska mellanskolor/realskolor	Skolår 7-10	Ansökan efter folkskolans år 6 Praktiska realskolelinjer
Kommunala flickskolor	Skolår 5-12	Ansökan efter folkskolans år 4 Flickskolelinjer

Allmänna läroverk

	<i>Antal skolår utbildningen omfattar vanligtvis</i>	
Högre allmänna gossläroverk	Skolår 5-10	Ansökan efter folkskolans år 4 resp år 6 Realskolelinjer
Högre allmänna samläroverk	Skolår 5-10	Ansökan efter folkskolans år 4 resp år 6 Realskolelinjer
Högre allmänna flickläroverk	Skolår 5-11	Ansökan efter folkskolans år 4 resp år 6 Realskolelinjer och Flickskolelinjer
Gossrealskolor	Skolår 5-10	Ansökan efter folkskolans år 4 resp år 6 Realskolelinjer
Samrealskolor	Skolår 5-10	Ansökan efter folkskolans år 4 resp år 6 Realskolelinjer

Privat- läroverk

	<i>Antal skolår utbildningen omfattar vanligtvis</i>	
Högre enskilda flickskolor	Skolår 1-12	Ansökan efter folkskolans år 4 resp år 6 Flickskolelinjer och Realskolelinjer
Högre enskilda gosskolor	Skolår 5-9	Ansökan efter folkskolans år 4 resp år 6 Realskolelinjer
Högre enskilda samskolor	Skolår 1-11	Ansökan efter folkskolans år 4 resp år 6 Realskolelinjer och Flickskolelinjer
Enskilda mellanskolor	Skolår 7-10	Ansökan efter folkskolans år 4 resp år 6 Realskolelinjer

Ett ojämlikt skolsystem

Detta skolsystem var, för att hårdra det, uppdelat i två delar - ett för de rika och ett för de fattiga. Sedan folkskolans införande var folkskolan och läroverken parallella skolformer och fristående från varandra. Folkskolan utbildade gemene man och läroverken utbildade högre samhällsklasser som via privatundervisning gick direkt till läroverket. Med tiden skapades bryggor mellan dessa olika utbildningsvägar, år 1892 kunde barn efter tre år i folkskolan börja på läroverket. Fler bryggor skapades mellan utbildningsformerna men parallellskolesystemet bestod. Det var olika skolformer för barn i samma åldrar men i huvudsak med elever från olika social bakgrund.

Skillnaderna i utbildningsdeltagandet var fortfarande, efter andra världskriget, mycket stora. Utbildning var en klassfråga i hög utsträckning och de teoretiska utbildningarna på högstadienivå dominerades av barn med föräldrar som själva hade en bättre ekonomisk situation medan barn från arbetar- och jordbrukarhem var nästan helt utestängda från läroverksstudier.

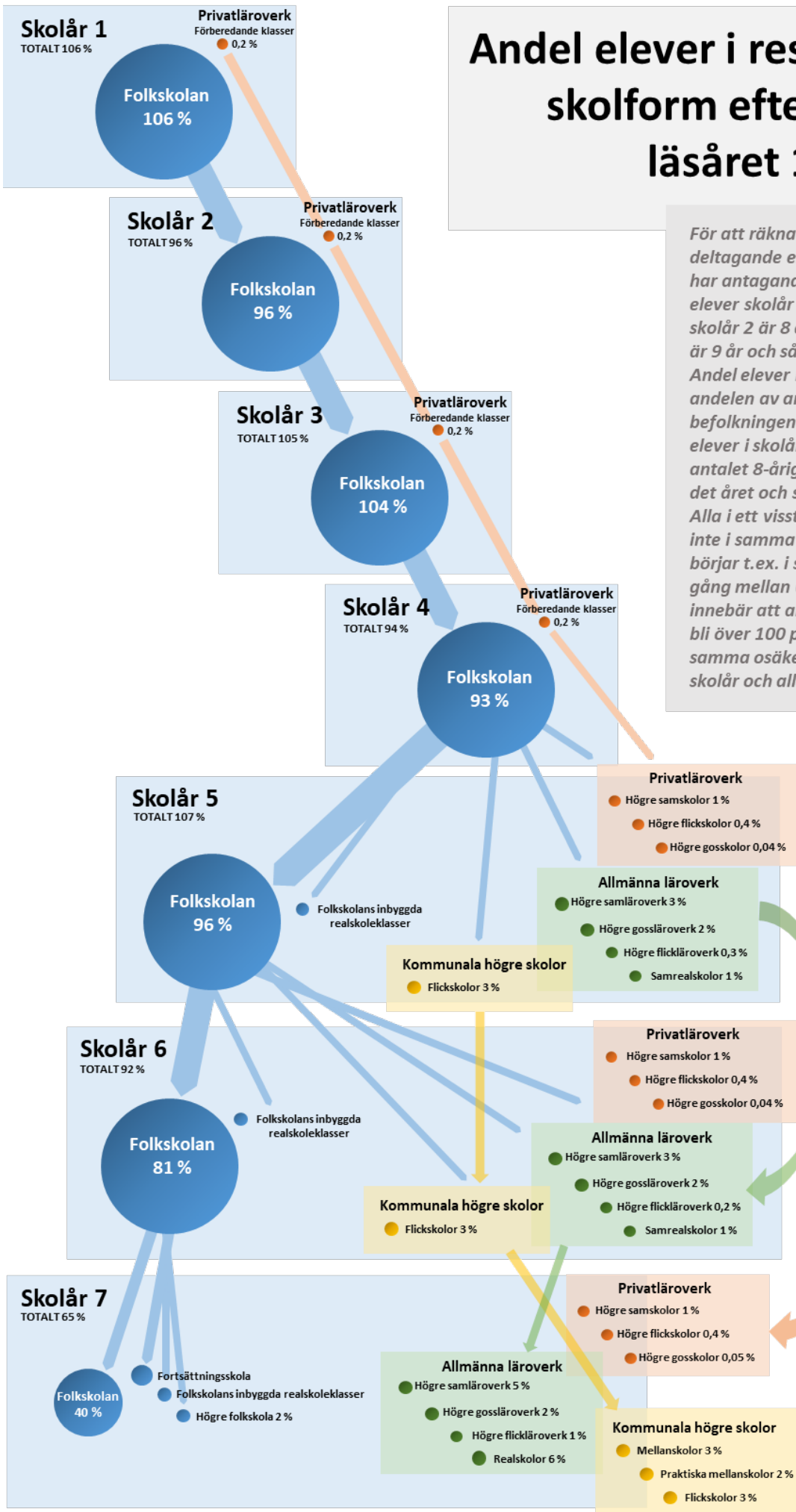
Det fanns många skäl till att ojämlikheten i deltagandet var så stor. En faktor var förstås ekonomi. För de flesta var privatläroverk uteslutet eftersom dessa till stor del var beroende av terminsavgifter. De kommunala skolorna och allmänna läroverken hade även de en terminsavgift även om de var understödda av allmänna medel i högre utsträckning. Terminsavgifterna var behovsprövade där hänsyn togs till familjens ekonomi. Dessa skolor var dessutom förlagda till städerna medan den största andelen under 1940-talet bodde på landsbygden. Avstånden till dessa skolor utgjorde ytterligare ett hinder för många. För en familj kunde det vara en stor ekonomisk skillnad mellan en fullt arbetande familjemedlem i motsats till att skickas iväg till en högre utbildning som innebar terminsavgifter men också resekostnader, extra matkostnader och kanske t.o.m. kostnader för uppehälle.

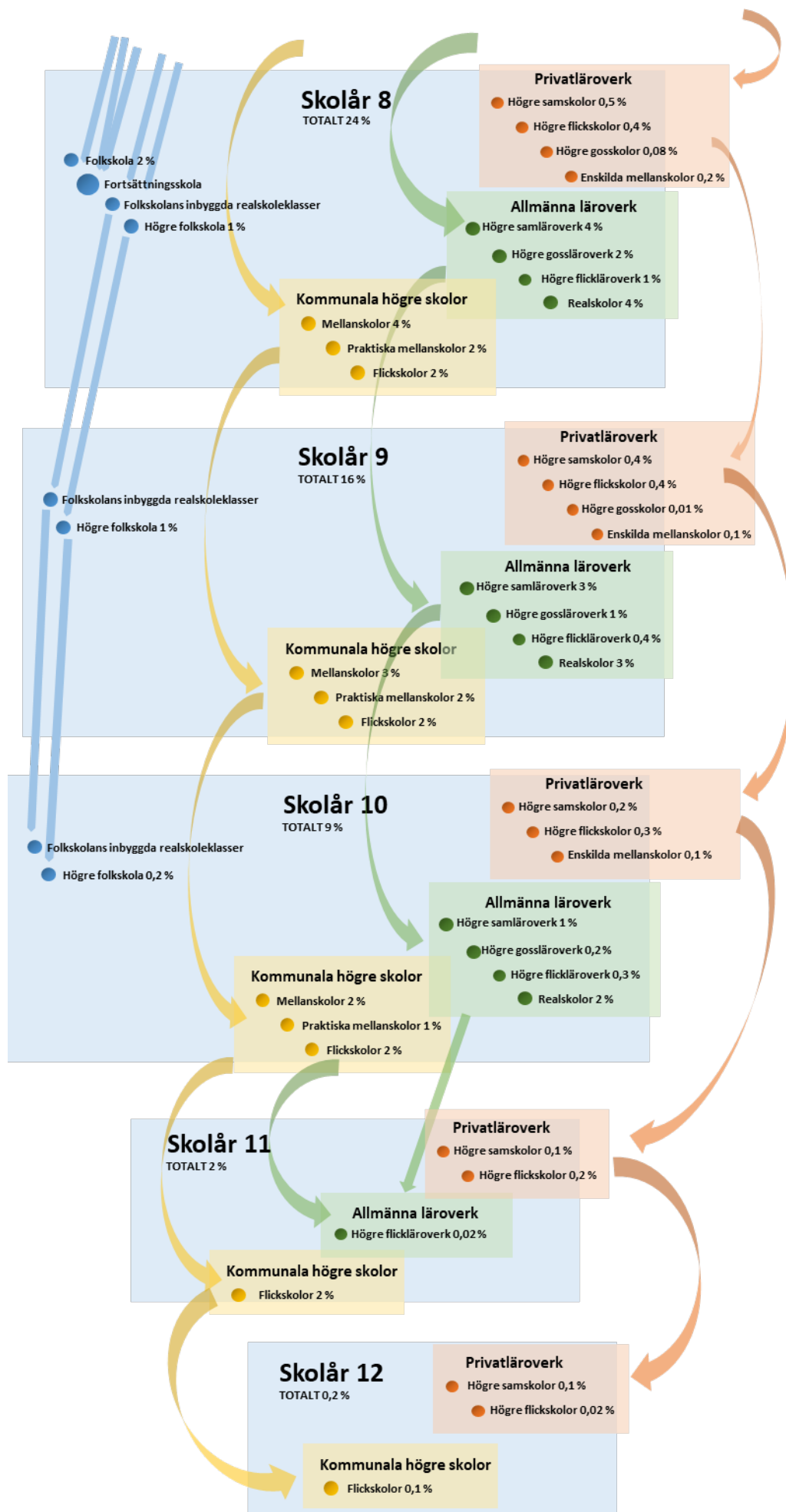
Förutom det rent ekonomiska hade tradition och föräldrarnas utbildningsnivå stor betydelse, liksom det har idag. För de flesta var det helt enkelt inte aktuellt, det normala var att gå i folkskola, kanske en yrkesinriktad fortsättningskurs och sedan börja jobba. Detta gjorde att det krävdes både studiebegåvning och extra stor motivation samt familjens godkännande för att gå vidare till högre studier efter folkskolan.

Andel elever i respektive skolform efter skolår

läsåret 1944/45

För att räkna ut andelen deltagande elever per skolår har antagandet gjorts att elever skolår 1 är 7 år, elever skolår 2 är 8 år, elever skolår 3 är 9 år och så vidare. Andel elever i skolår 1 är därför andelen av antalet 7-åringar i befolkningen det året, andel elever i skolår 2 är andelen av antalet 8-åringar i befolkningen det året och så vidare. Alla i ett visst skolår är dock inte i samma ålder, många börjar t.ex. i skolår 1 någon gång mellan 6-8 års ålder. Det innebär att andelen elever kan bli över 100 procent. Men samma osäkerhet gäller för alla skolår och alla skolformer.

Andel elever efter skolform läsåren 1944/45, 1949/50, 1954/55, 1959/60, 1964/65 och 1969/70

Andel elever i procent av befolkningen inom den åldersgrupp som är vanligast resp. skolår

	1944	1949	1954	1959	1964	1969
Skolår 1	106	97	98	97	101	100
Skolår 2	96	103	96	96	100	100
Skolår 3	105	94	96	94	100	100
Skolår 4	94	101	93	94	100	99
Skolår 5	107	96	99	94	100	99
Skolår 6	92	101	93	94	99	100
Skolår 7	65	91	101	102	104	100
Skolår 8	24	34	46	70	95	100
Skolår 9	16	21	28	37	75	96
Skolår 10	9	12	16	19	16	4
Skolår 11	1,8	2,0	2,5	2,6	2,7	0,6
Skolår 12	0,2	0,2	0,2	0,3	0,4	0,1
Skolår 1-9	90	90	90	89	97	99

Fortsättningsskolan ingår i andelar elever i utbildning Skolår 1-9 men inte under respektive enskilt skolår. Folkskolans inbyggda realskolelinjer och ersättningsskolan ingår inte alls här.

Utredningarna som lade grunden till grundskolan

Diskussionerna kring utformningen av en gemensam skola för alla hade resulterat i ett flertal olika utredningar. 1940 års skolutredning tillsattes mitt under andra världskriget av samlingsregeringen. Huvudområden för utredningen rörde folkskolan, realskolan, högre kommunala skolor och gymnasiet. Direktiven till utredningen underströk betydelsen av att skapa bättre balans mellan teoretisk och praktisk bildning.

Tillströmningen till högre teoretisk utbildning borde bromsas eftersom behovet av teoretisk utbildning var ganska väl tillgodosett enligt regeringen. En annan av utredningens viktigaste uppgifter var att skapa likställighet mellan landsbygd och städer ur utbildningssynpunkt.

Utredningens betänkande kom att utgöra grunden för införandet av ett nytt skolsystem med enhetsskola.

1940 års skolutredning utgjorde bakgrunden till 1946 års skolkommision som tillsattes av Tage Erlander, ecklesiastikminister. Skolutredningen föreslog ett principbeslut om nioårig skolplikt i en gemensam jämlik skola för alla. I samband med 1950 års riksdag fattades ett sådant principbeslut, och nioårig skolplikt tillämpades i de kommuner som bedrev försöksverksamhet med nioårig enhetsskola.

Några år senare beslutades att denna försöksverksamhet skulle utmynna i en obligatorisk, organisatoriskt sammanhållen, nioårig skola och att försöksperioden med början 1962/63 skulle följas av en allmän övergång till enhetsskola vilken beräknades vara helt genomförd läsåret 1971/72, benämnd *Grundskolan*.

Folkundervisningen

Folkskolan/försöksskolan

Folkskolan blev en obligatorisk skolform år 1842 genom den första folkskolestadgan. Svårigheterna var dock stora i början, det var brist på allt, lokaler, lärare, skolmaterial och till och med elever. Motståndet var på sina håll stort eftersom många ansåg att de själva gav sina barn den undervisning de behövde, men även avståndet till skolan var ett stort hinder för många. Dessa problem ledde till att en flora av skoltyper, så kallade undantagsformer, uppstod inom folkskolan. Dessa var exempelvis deltidsläsande skolor, flyttande skolor, mindre folkskolor med lägre krav på lärarnas kompetens.

Vid sidan av folkskolans normalklasser tillkom även hjälpklasser eller andra specialklasser. Elever med så svåra handikapp att de inte kunde följa folkskolans undervisning hänvisades däremot till särskolor och specialskolor.

År 1847, fem år efter beslutet, var mindre än hälften av de skolpliktiga barnen inskrivna i skolan. Med tiden etablerades folkskolan men den såg inte likadan ut överallt. Folkskolan var obligatorisk men antalet obligatoriska år var olika i olika skoldistrikt. Skillnaderna mellan land och stad var betydande vad gäller antal år i skolan. Enligt en beräkning i 1940 års skolutredning gick 72 procent av städernas barn, men endast 16 procent av landsbygdens barn, i sjuåriga folkskolor våren 1935.

Riksdagen beslutade år 1936 att folkskolan skulle ha åtminstone sju obligatoriska skolår, detta skulle vara slutfört i hela landet senast läsåret 1948/49. Beslutet om en förlängd skolplikt för hela landet togs när nativiteten sjönk medan reformen genomfördes på 1940-talet med ett starkt stigande barnantal. De stora årskullarna medförde problem man inte räknat med. Behovet av lokaler och lärare var mycket stort. Det andra världskriget försvårade ytterligare anpassningen av skolan till fler barn.

De flesta gick 6 år i folkskolan

Vid en jämförelse mellan andel elever per skolår är det tydligt att många deltar i folkskolan upp till skolår 6 läsåret 1944/45 men att andelen sjunker snabbt i skolår 7 och ännu mer i skolår 8. De ca 40 procent av 13-åringarna som gick det sjunde året i folkskolan var koncentrerat främst till städer och större orter. Det är också tydligt att andelen i skolår 7 ökat betydligt 1949/50 eftersom sju år nu hade blivit obligatoriskt.

Elever gick på många håll fler antal år i folkskolan än vad som var obligatoriskt. Många skolor erbjöd "Folkskolans högre avdelning" som var en frivillig förlängning efter den ordinarie folkskolan.

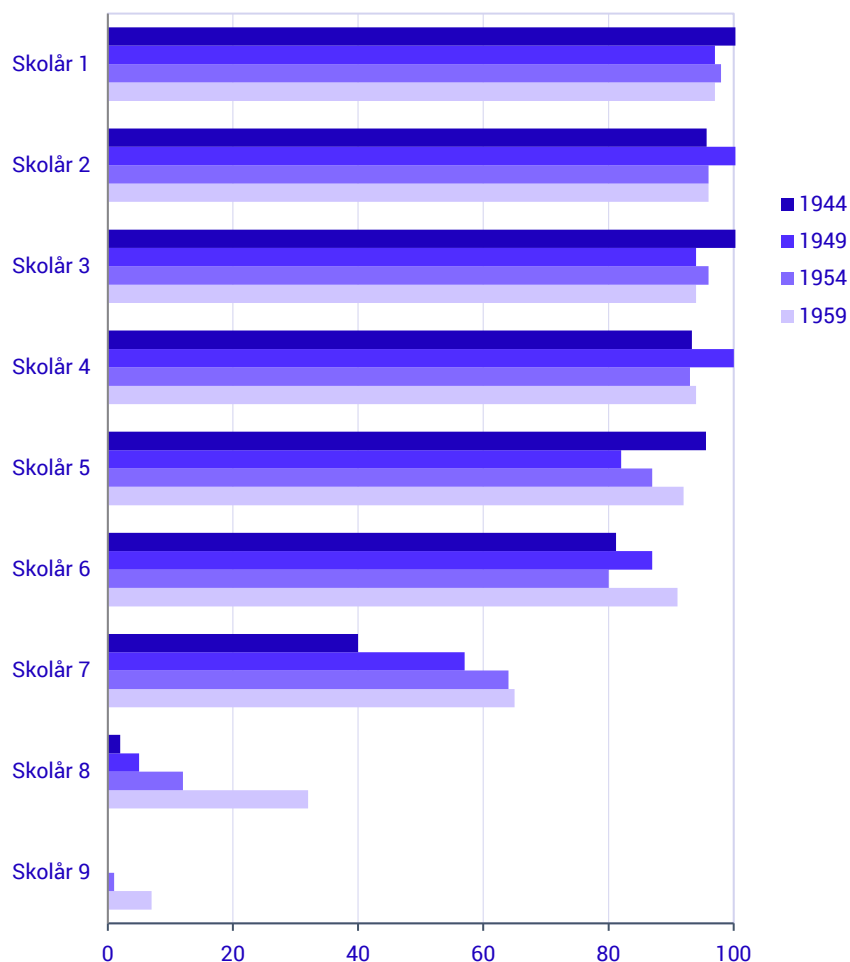
Att andelen inte går upp till 100 procent de sex första skolåren har dels att göra med att andelsberäkningen utgår från att alla i skolår 1 är 7 år, alla i skolår 2 är 8 år och så vidare. Det har också att göra med att det fanns flera skolformer, även om de flesta inte påbörjade realskolan var det ändå 10 procent av antalet 11-åringar som gjorde det i skolår 5.

Skolår 7 påbörjade ännu fler realskolan vilket kan förklara att den stapeln inte var högre 1949 när 7 år var obligatoriskt. En liten andel gick även i olika former av särskolor och specialskolor.

Andelen elever ökar en hel del i folkskolan under 1950-talet i de högre årskurserna vilket förklaras av att försöksskolan ingår i folkskolans siffror fram till och med 1959/60.

Andel elever i folkskolan/försöksskolan efter skolår läsåren 1944/45, 1949/50, 1954/55 och 1959/60

Andel elever i procent av befolkningen inom den åldersgrupp som är vanligast resp. skolår

Utbildningsinriktning

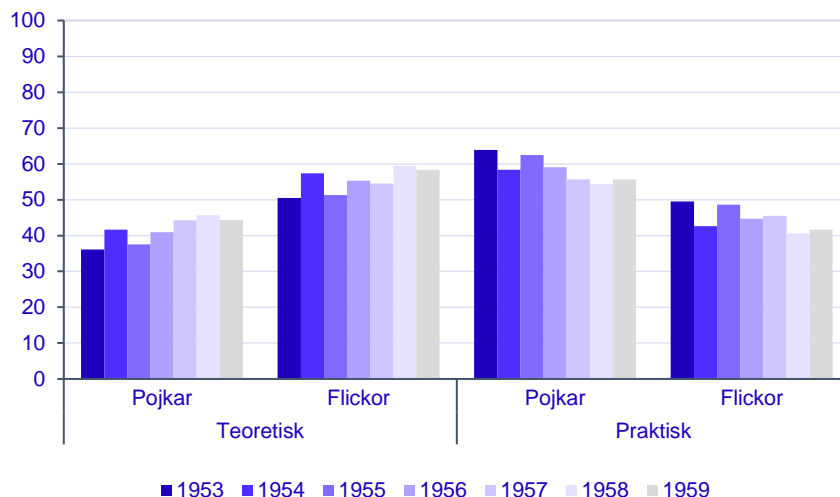
Inom folkskolan fanns ingen praktisk inriktning utan syftet var att ge de grundläggande kunskaperna i bland annat skrivning, räkning, historia och kristendomskunskap. Slöjd var ett viktigt ämne och även trädgårdskunskap var ganska vanligt, statistik fördes över hur många folkskolor som hade tillgång till en skolträdgård för odling. Men en praktisk inriktning i betydelsen av förberedelse till ett kommande yrke fanns inte i folkskolan.

I försöksskolan (som ingår i siffrorna över folkskolan till och med 1959) fick man däremot välja olika inriktningar under det nionde skolåret. Ungefär hälften av eleverna i försöksskolan valde under det nionde skolåret en praktisk inriktning, för att förbereda för ett framtida yrke, medan den andra hälften valde en teoretisk inriktning, varav några en specifik inriktning som var gymnasieförberedande.

Försöksskolan var en försöksverksamhet inför införandet av en gemensam grundskola. Försöksskolan ingår i folkskolesiffrorna 1949–1959 och i Grundskolan 1960–1961.

Andel elever i folkskolan/försöksskolan i skolår 9 efter utbildningsinriktning och kön läsåren 1953/54-1959/60

Andel elever i procent av befolkningen inom den åldersgrupp som är vanligast resp. skolår

Fortsättningsskolan och ersättningsskolan

Både fortsättningsskolan och ersättningsskolan hängde på många sätt ihop med folkskolan och fanns med som en komplettering efter folkskolan ända sedan 1860-talet. De var två utbildningsformer avsedda att komplettera eller bygga vidare och förbereda ungdomarna för yrkeslivet efter skolan. Båda dessa skolformer var begränsade i tid och bedrevs inte som heldagsundervisning. Allteftersom skolplikten utökades efter 1944 så sjönk också antalet elever inom dessa skolformer.

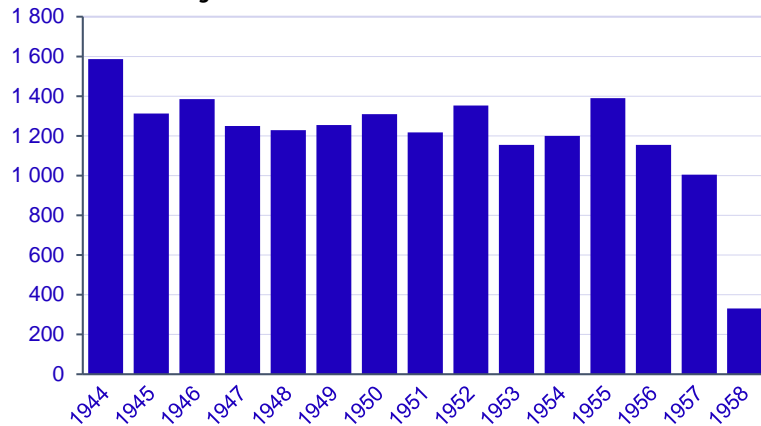
Ersättningsskolan

Ersättningsskolan anordnades dels för elever från mindre folkskola, som av någon anledning inte kunde gå i fortsättningsskola, dels för elever som medgivits avgång från folkskolan utan att ha fått fullständigt avgångsbetyg. Ersättningsskolan ingår i nuläget inte i den historiska utbildningsstatistiken eftersom antalet elever endast finns som en totalsumma, inte uppdelat efter kön och skolår.

Fortsättningsskolans elever ingår i totalen fördelat på utbildningsinriktning och kön men de ingår inte i uppdelningen per skolår.

Ersättningsskolan och folkskolans inbyggda realskolelinjer och korrespondensrealskolelinjer ingår inte i statistiken.

Antal elever i ersättningskolan läsåren 1944/45–1958/59

Fortsättningsskolan

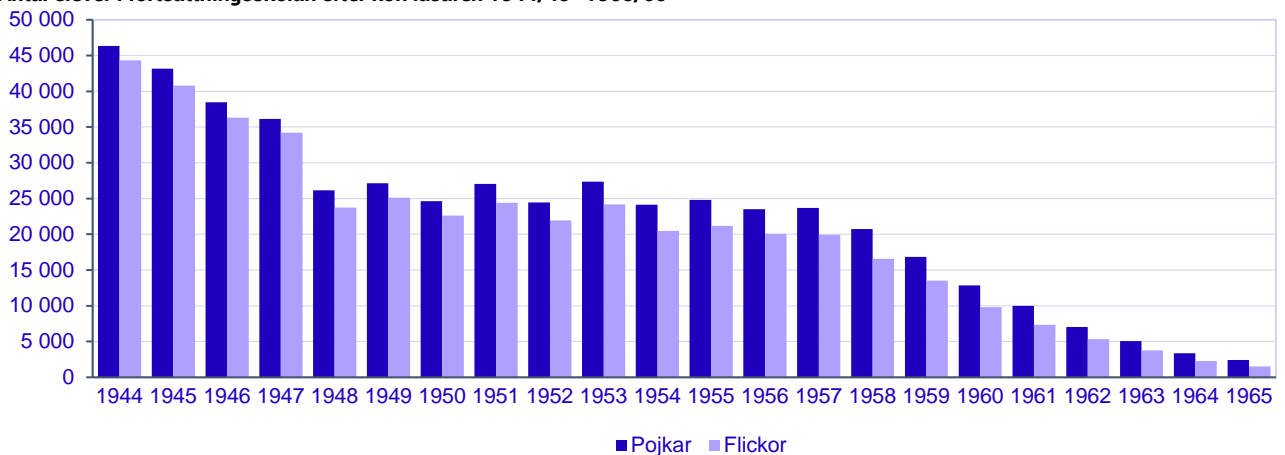
Fortsättningsskolan var en praktisk ungdomsskola som efter folkskolan skulle grundlägga de ungas utbildning för yrkeslivet.

Fortsättningsskolan påbörjades oftast i skolår 7 eller skolår 8 och varade i 1–2 år. Ungefär en tredjedel av eleverna gick en allmänt praktisk kurs inom fortsättningsskolan medan resten deltog i yrkesbestämda fortsättningsskolor. Ofta hade de yrkesbestämda fortsättningsskolorna nära anknytning till ortens näringsliv, t.ex. sjöfart och fiske i Bohuslän, trävaru- och massaindustri i Norrlands kustland eller detaljhandel och kontor i många städer. De flesta yrkesbestämda utbildningarna var inriktade på pojkar, för flickorna ordnades i flertalet skoldistrikt enbart huslig utbildning i de yrkesbestämda fortsättningsskolorna.

Antalet elever inom fortsättningsskolan var som störst på 1930-talet med runt 150 000 elever per år. Antalet sjönk senare allteftersom det obligatoriska antalet skolår ökade. I början av 1940-talet var antalet elever ungefär 100 000.

Fortsättningsskolan ingår endast i totalsiffrorna över elever i grundläggande utbildning i nuläget eftersom det efter 1944 saknas uppgifter fördelade på skolår. Från och med 1960 ingår däremot fortsättningsskolans elever i folkskolan, men det totala antalet elever under 1960-talet minskade snabbt när den ersattes av försöksskolan och därefter grundskolan.

Antal elever i fortsättningsskolan efter kön läsåren 1944/45–1965/66

Högre folkskola

Den högre folkskolan tillkom i början av 1860-talet och var en frivillig och praktisk utbildningsform som skulle byggas på folkskolan för att förbereda till ett framtida yrkesliv. Den betraktades ibland som en parallellform till fortsättningsskolan. Skillnaderna var dock stora. Den högre folkskolan bedrev heldagsundervisning, i allmänhet under flera hela läsår, oftast mellan 2–4 år. I regel påbörjade man den högre folkskolan i skolår 7.

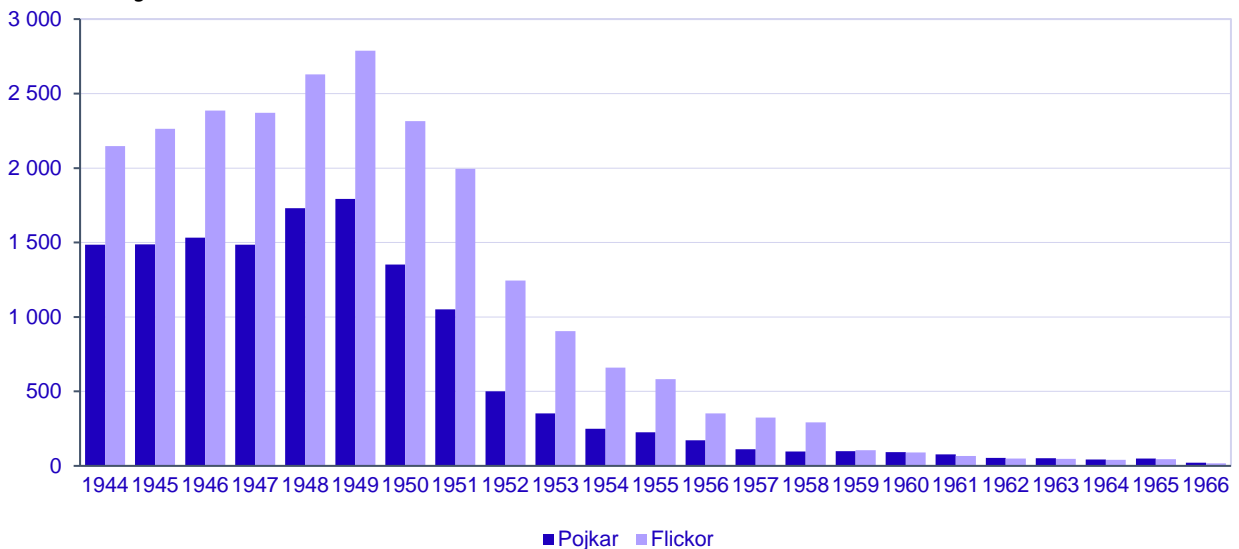
De liknade på många sätt till innehållet realskolor och var ett alternativ till realskolor för elever som önskade en utbildning som var mer praktiskt inriktad. Den högre folkskolan har ibland betecknats som en mellanform mellan de mer teoretiska skolorna för allmänt medborgerlig bildning och de rena yrkesundervisningsanstalterna.

De högre folkskolorna gav ingen examen till skillnad från realskolelinjerna. Under 1920-talet och framåt ombildades många högre folkskolor till kommunala mellanskolor, kommunala praktiska mellanskolor eller statliga samrealskolor som alla gav en examen: realexamen (eller praktisk realexamen). Under 1960-talet fanns bara ett fåtal elever kvar inom högre folkskola och från och med 1962 fanns endast en högre folkskola kvar i Gävleborgs län.

Andelen elever av befolkningen som deltog i högre folkskola var totalt sett väldigt liten, det rör sig om mindre än en procent av 13–16-åringarna. De allra flesta av de som deltog i en yrkesbestämd högre folkskola bodde i tätbygd medan allmänna högre folkskolor var lite mer jämnt fördelade mellan tätbygd och landsbygd.

Flickor deltog i högre utsträckning än pojkar. Det kan förklaras av att flickor till stor del gick den husliga linjen. Andelen av befolkningen som deltog är väldigt låg och skillnaderna i antal mellan pojkar och flickor rör sig om ca 600–700 elever.

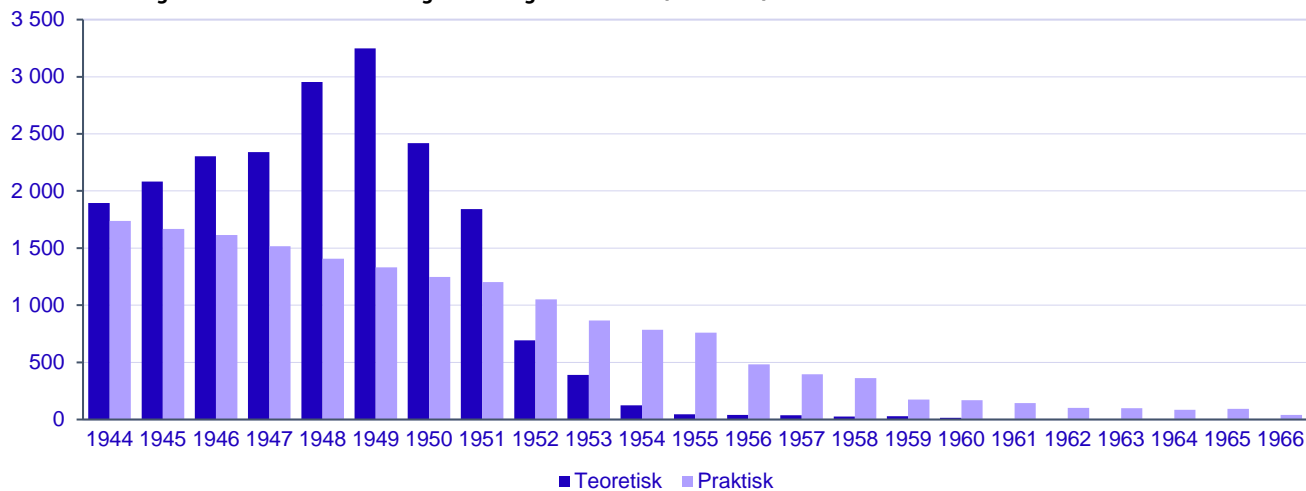
Antal elever i högre folkskola efter kön läsåren 1944/45–1966/67

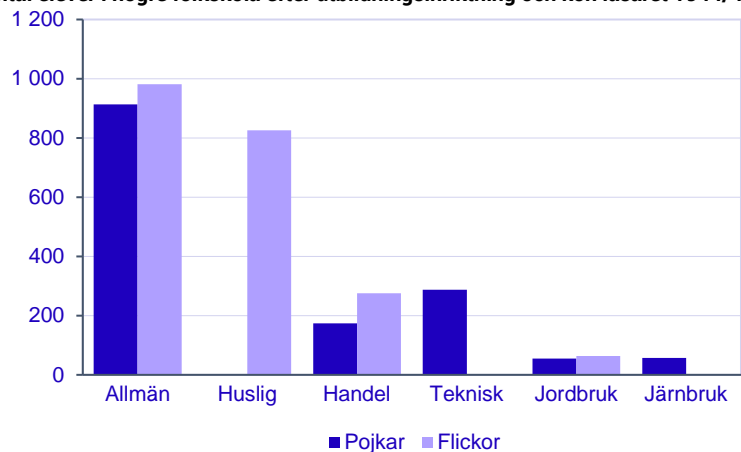
Utbildningsinriktning

Av de som deltog i högre folkskola gick de allra flesta allmän linje som i vår presentation räknas till teoretisk linje. De största yrkesbestämda linjerna som erbjöds efter 1944 var huslig linje, handelslinje, teknisk linje, jordbrukslinje och järnbrukshantering.

Antal elever i högre folkskola efter utbildningsinriktning läsåret 1944/45–1966/67

Antal elever i högre folkskola efter utbildningsinriktning och kön läsåret 1944/45

Kommunala högre skolor

I den framtagna statistiken från 1960 slogs linjeformerna realskolelinje respektive flickskolelinje ihop från alla skolformer där de förekom. En uppdelning per skolform kan alltså i nuläget inte göras från och med 1960.

Eleverna i högre kommunala skolor består av såväl realskolelinjer, praktiska realskolelinjer och flickskolelinjer inom de tre skolformerna kommunala mellanskolor/realskolor, praktiska kommunala mellanskolor/realskolor och kommunala flickskolor.

Kommunala mellanskolor/realskolor

Den kommunala mellanskolan tillkom genom beslut av 1909 års riksdag. Redan i början av 1890-talet hade motioner väckts i riksdagen om statsbidrag till skolor, som kunde utgöra påbyggnader till folkskolan, och som i motsats till högre folkskola kunde leda fram till en avgångsexamen. Behovet ansågs särskilt stort i de stadsliknande samhällen som började växa upp i samband med den ökande industrialiseringen.

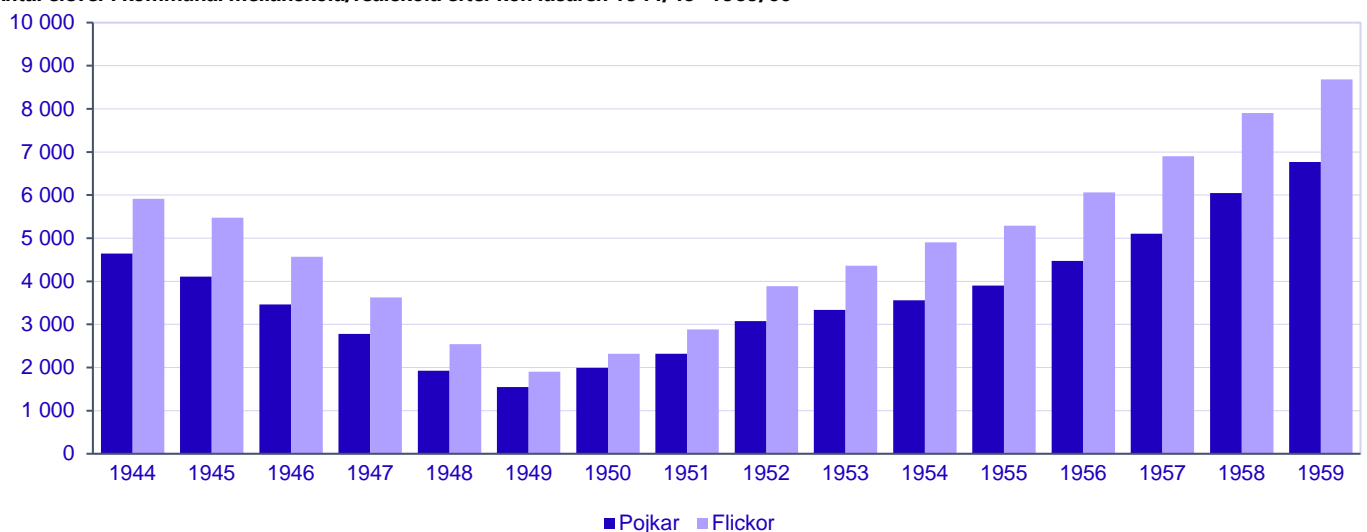
De första två kommunala mellanskolorna började sin verksamhet vårterminen 1910. Skolan omfattade vanligtvis fyra årskurser och påbörjades i regel under skolår 7. För inträde i mellanskolans första klass krävdes att den sökande vid ett offentligt förhör visat sig ha kunskaper motsvarande de krav som gällde för avgångsbetyg från högsta årskursen i folkskolan. Utbildningen gav en realexamen. De kommunala mellanskolorna utvecklades ofta ur andra skolformer som privata mellanskolor/realskolor, högre folkskola eller folkskolans högre avdelning.

Från läsåret 1952/53 ändrades skolornas namn från kommunala mellanskolor till kommunala realskolor.

Många kommunala mellanskolor blev senare statliga realskolor fram t.o.m. 1950 när principbeslutet togs om enhetsskolans införande. Då inrättades inga nya statliga realskolor och antalet kommunala realskolor ökade igen. De utvecklades dock senare under 1960-talet i samband med att grundskolan infördes.

Flickorna deltog i högre utsträckning i studierna vid de kommunala mellanskolorna än pojkarna. De pojkar som ville läsa vidare började oftare vid de allmänna läroverken istället.

Antal elever i kommunal mellanskola/realskola efter kön läsåren 1944/45–1959/60

Utbildningsinriktning

Realskolelinjerna var i huvudsak teoretiska men på 1930-talet ökade efterfrågan och behov av utbildningar med en yrkesinriktning. De kommunala mellanskolorna, liksom andra skolor på realskolenivå, startade en inbyggd praktisk linje de sista två åren av realskolan. I nuläget ingår dessa i den ordinarie kommunala mellanskolan/realskolan eftersom eleverna var få och tidsserien inte är heltäckande. De inbyggda praktiska linjerna som fanns var inriktade på handel respektive teknik och gav en praktisk realexamen.

Praktiska kommunala mellanskolor/realskolor

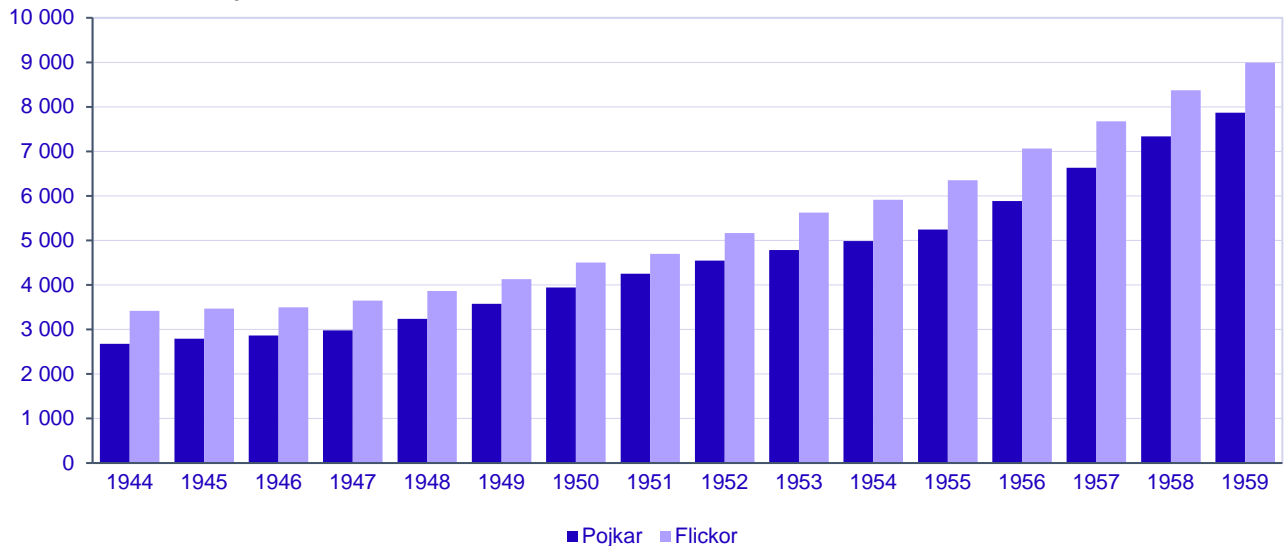
Riksdagen beslutade år 1933 om att införa en praktiskt inriktad studiegång inom realskolan som alternativ till den teoretiska realskolan. Beslutet innebar att högst fem yrkesbestämda högre folkskolor fr.o.m. läsåret 1933/34 försöksvis skulle anordnas som praktiska mellanskolor samt att vid högst tre allmänna läroverk eller kommunala mellanskolor anordna en inbyggd praktisk utbildningslinje.

1937 beslutade riksdagen att dessa skulle överföras från försöksstadiet och efterhand utbyggas. Utbildningen var oftast på fyra år och påbörjades vanligtvis under skolår 7, men i något fall var de treåriga och påbörjades under skolår 8. Skolorna gav en praktisk realexamen, det gällde även de inbyggda praktiska linjerna.

Eleverna i de praktiska kommunala skolorna ökade stadigt och var vanligast förekommande i tätbygd. Samtidigt minskade antalet elever i högre folkskola vilket till stor del förklaras av att de högre folkskolorna ofta omvandlades till praktiska mellanskolor.

Från läsåret 1952/53 ändrades skolornas namn från kommunala praktiska mellanskolor till kommunala praktiska realskolor.

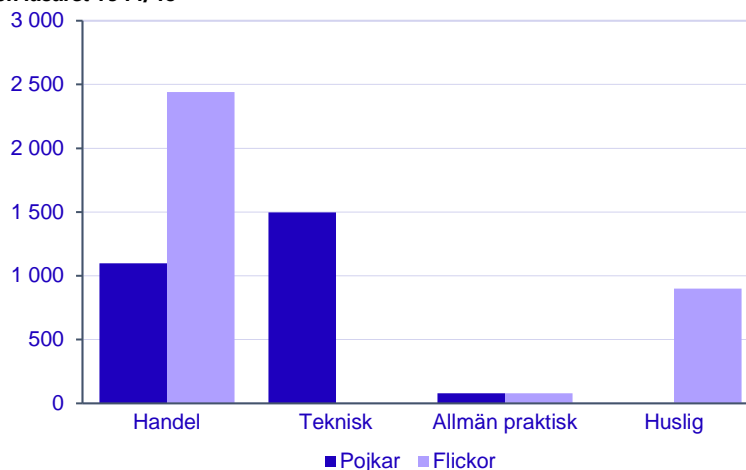
Antal elever i kommunal praktisk mellanskola/realskola efter kön läsåren 1944/45–1959/60

Utbildningsinriktning

Antalet flickor var genomgående fler än antalet pojkar inom de praktiska mellanskolorna. Det har till stor del att göra med inriktningarna där handelslinjen respektive den husliga linjen var dominerade av flickorna. Den tekniska linjen var dominerande av pojkar och var den linje som ökade i elevantal allra mest mellan 1944 och 1959. Alla dessa utbildningsinriktningar ökade till elevantal under de kommande 15 åren men könsskillnaderna kvarstod i huvudsak.

Antal elever i praktisk kommunal mellanskola/realskola efter utbildningsinriktning och kön läsåret 1944/45

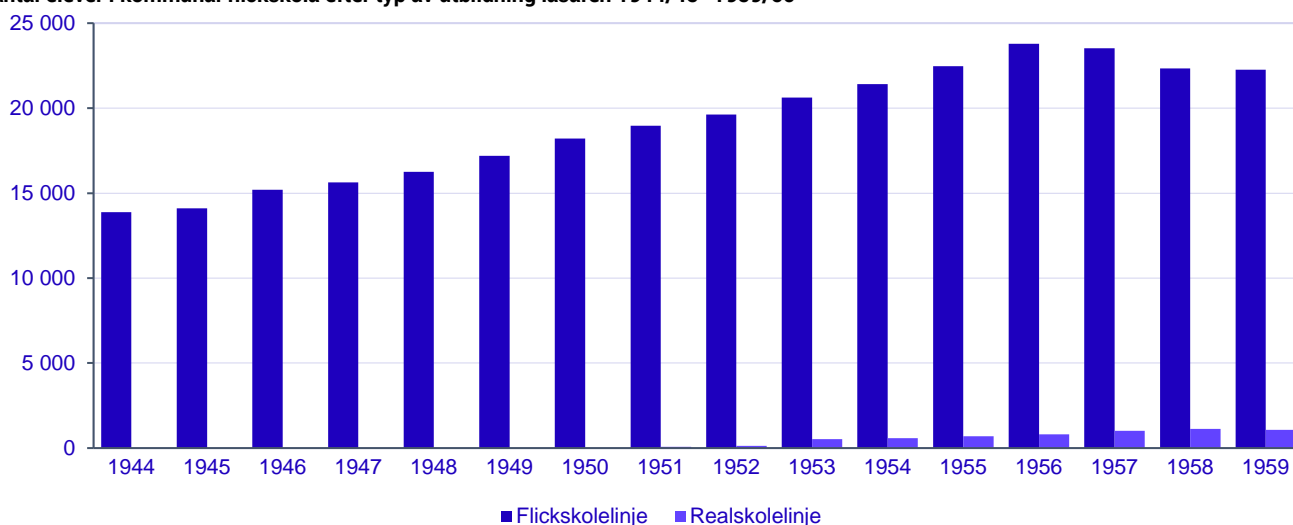
Kommunala flickskolor

Flickskolelinjerna hade utvecklats inom den privata flickskolan, dessa linjer var längre än realskolan och den var examensfri. De berättigade därmed inte till inträde i gymnasieskola, flickskolelinjerna skulle leda till normalskolekompetens. Riksdagen ansåg att den gamla flickskoletypen var alltför värdefull för att gå till spillo, och ett förslag om inrättandet av kommunala flickskolor framlades av 1927 års skolsakkunniga.

Den första kommunala flickskolan inrättades år 1929 i Landskrona. Till en början undervisades flickorna enbart genom 6-åriga eller 7-åriga flickskolelinjer. Den 6-åriga linjen påbörjades i skolår 7 och den 7-åriga påbörjades i skolår 5. På vissa håll kunde man även de två sista åren välja en praktisk inriktning, vilken då inte gav normalkompetens. Senare på 1950-talet tillkom även en 5-årig flickskolelinje som påbörjades i skolår 7 samt en 4-årig respektive 5-årig realskolelinje.

De kommunala flickskolorna ökade snabbt i antal och de utvecklades ofta ur privata flickskolor. Den kommunala flickskolan i Umeå startade även en samskoleklass på den 7-åriga flickskolelinjen från 1953.

Antal elever i kommunal flickskola efter typ av utbildning läsåren 1944/45–1959/60

Flickskolornas roll inom en ny enhetsskola

Frågan om flickskolans framtid behandlades under 1940-talet genom 1940 års skolutredning, och ägnade hela sitt tionde betänkande åt flickskolan (SOU 1947:49). Skolutredningen diskuterade ingående om det var lämpligt att bibehålla en skolform av flickskolans typ inom den framtida skolorganisationen. Flickskolans särdrag framhölls eftersom den tog hänsyn till flickornas "egenart" samt att flickorna hade behov av utbildning för såväl yrkeslivet som hemmet.

Enligt 1946 års skolkommision ansåg man däremot att flickskolan inte hade någon plats inom den obligatoriska skolan men de flesta ville ändå behålla en kortare flickskola byggande på enhetsskolans åttonde klass. Flickskolelinjernas kvalitét framhölls som positiva, de erbjöd en allmänbildande, lugn studiegång, som ledde till ett studiemål, som låg ovanför enhetsskolans eller realskolans men under studentexamen.

Till slut kom man fram till att den organisatoriska och pedagogiska helhet som grundskolan avsågs utgöra inte borde splittras genom att flickskolan fick bestå som en skolform parallell med grundskolans högstadium. Skolberedningens förslag att den kommunala flickskolan som särskild skolform skulle upphöra bifölls i 1962 års riksdag. Den sista flickskoleavdelningen upphörde 1974.

Allmänna läroverk

I den framtagna statistiken från 1960 slogs linjeformerna realskolelinje respektive flickskolelinje ihop från alla skolformer där de förekom. En uppdelning per skolform kan alltså i nuläget inte göras från och med 1960.

Allmänna läroverkens historia är lång och har sitt ursprung i utbildningen av kyrkans män med kyrkan som huvudman redan under medeltiden. På 1500-talet blir kyrkan en statskyrka och staten därmed huvudman för lärdomsskolan som den då kallades. Genom 1820 års stadga blev benämningen elementarläroverk och genom 1878 års stadga kallades de statliga allmänna läroverk.

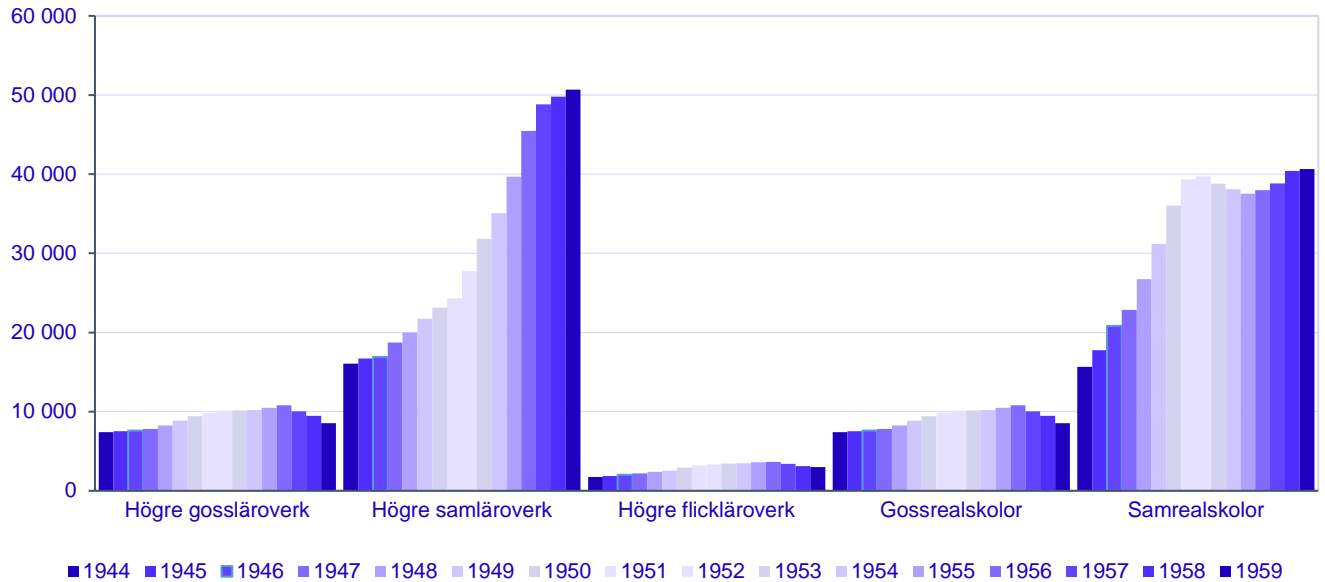
De statliga allmänna läroverken innebar utbildning motsvarande ungefär skolår 5 till och med gymnasieskolan. Detta varierade mellan olika skolor och olika linjer.

Skolorna delades upp i högre allmänna läroverk som bestod av realskolelinjer och gymnasielinjer samt i realskolor som endast bestod av realskolelinjer. De allmänna läroverken var från 1930-talet och framåt till stor del samläroverk, dvs. öppna för både pojkar och flickor. Tidigare var läroverken bara öppna för pojkar. Det fanns dock fortfarande kvar några gossläroverk och gossrealskolor enbart avsedda för pojkar vid den här tiden. Allmänna högre läroverk för flickor upprättades också.

Under mycket lång tid var den statliga högre utbildningen stängd för flickor. Enligt 1905 års stadga för statliga allmänna läroverk fick flickor tillträde till läroverksstudier för första gången, men då endast till realskolan. Genom 1927 års skolreform öppnades det stora flertalet statliga läroverk för flickor. Beslutet att öppna läroverken mötte på starkt motstånd på sina håll. Ett sätt att hantera det var att i en del orter inrätta högre allmänna flickläroverk för att erbjuda realskoleutbildning med samma innehåll men enbart för flickor. Inrättandet av högre flickskolor fick förstas samtidigt konsekvensen att gossläroverken på dessa orter ofta fanns kvar länge, ofta ända in på 1960-talet.

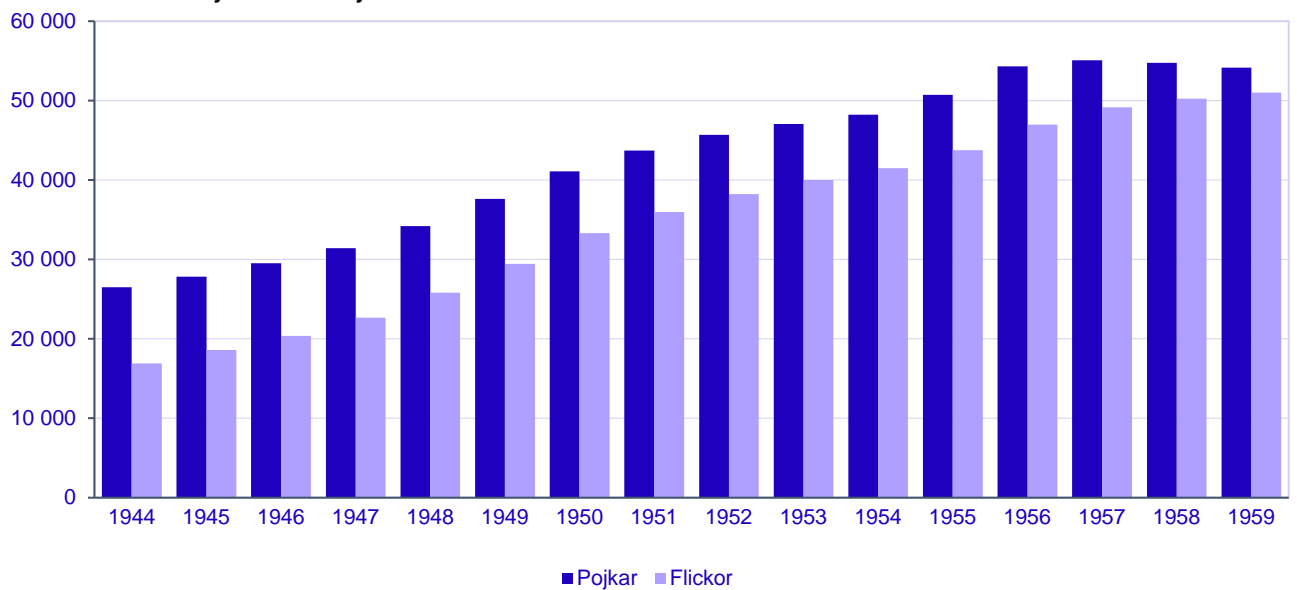
Antalet elever på realskolenivå och flickskolenivå i främst de högre samläroverken och de högre samrealskolorna ökade markant mellan 1944 och 1959 medan läroverken avsedda enbart för pojkar respektive flickor bara ökade marginellt.

Antal elever i realskolelinje/flickskolelinje i allmänna läroverk efter olika typer av läroverk läsåren 1944/45–1959/60

Andelen flickor i de allmänna läroverken ökade stadigt men det var fortfarande en tydlig majoritet pojkar på realskolenivå. Flickor gick istället i högre utsträckning än pojkarna i de kommunala mellanskolorna/realskolorna.

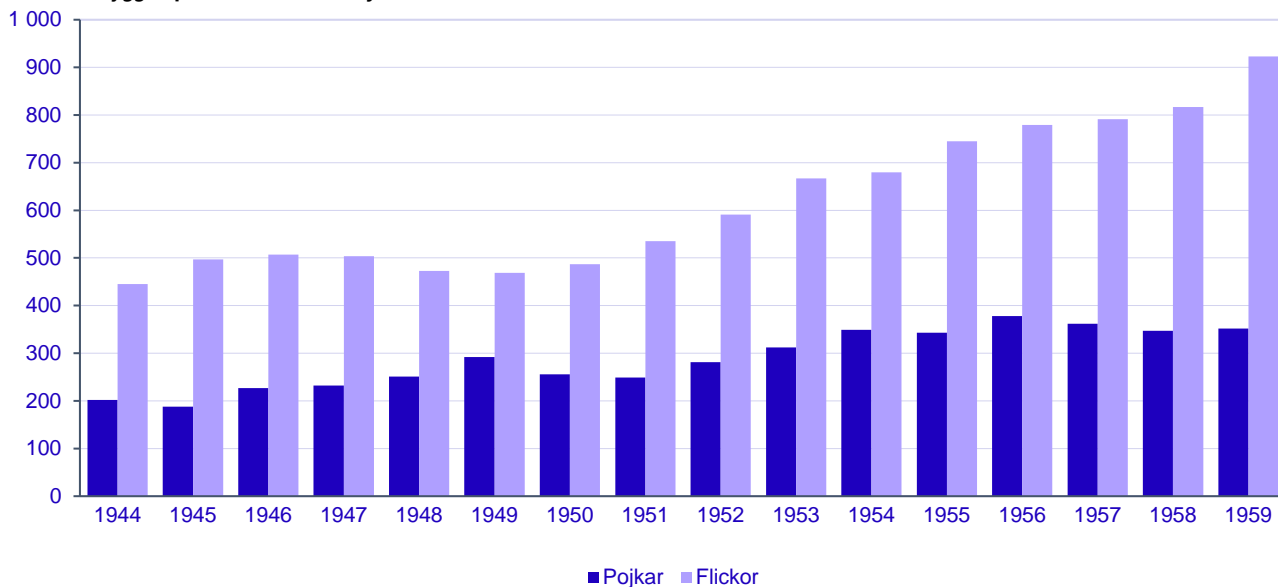
Antal elever i realskolelinje/flickskolelinje i allmänna läroverk efter kön läsåren 1944/45–1959/60

Utbildningsinriktning

De allmänna läroverken var av tradition inriktade på teoretiska studier. På 1930-talet ökade efterfrågan och behov av utbildningar med en yrkesinriktning. Några allmänna läroverk, liksom andra skolor på högstadienivå, startade en inbyggd praktisk linje de sista två åren av realskolan. Den inbyggda praktiska linje som hade något större antal elever var handel, de övriga inriktningarna teknisk, jordbruk och huslig inriktning förekom några år och i mycket begränsad omfattning. De inbyggda praktiska linjerna gav en praktisk realexamen.

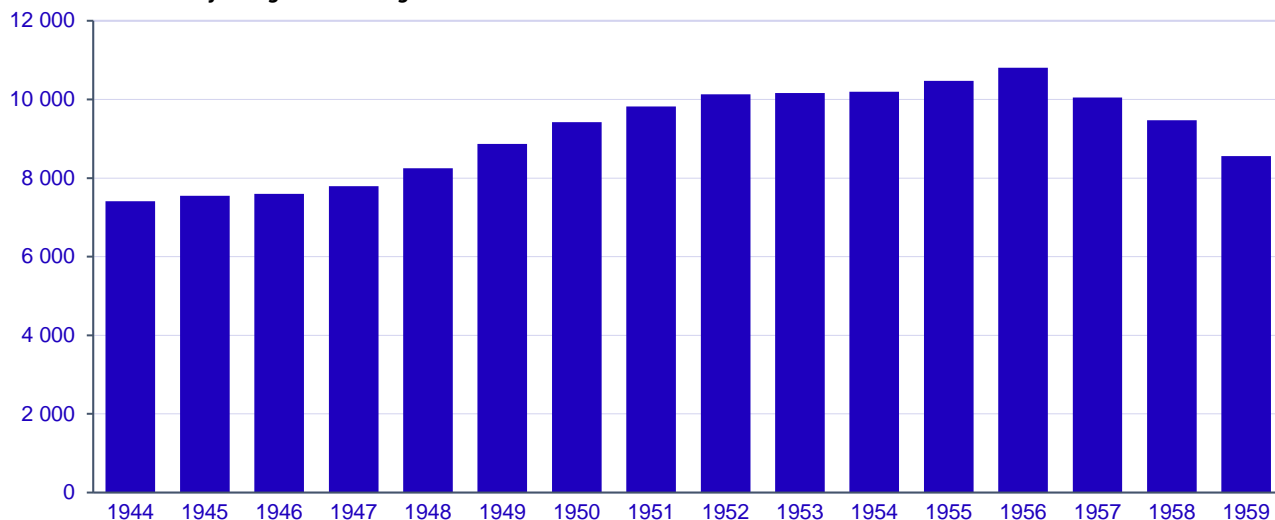
Antal elever i inbyggda praktiska handelslinjer de sista två åren i realskolan i allmänna läroverk efter kön läsåren 1944/45–1959/60

Högre gossläroverk

Högre gossläroverk kallades innan läroverksreformen 1927 för Högre allmänna läroverk. Efter 1927 öppnades de flesta högre läroverk även för flickor, därav benämningen högre gossläroverk för de skolor som fortfarande endast var öppett för pojkar. Dessa gossläroverk bestod i allmänhet på de orter där högre allmänna flickläroverk öppnades. Från och med 1944 och framåt fanns på gossläroverken 3-åriga, 4-åriga och 5-åriga realskolelinjer som gav realskoleexamen. De hade även gymnasielinjer som ledde till mogenhetsexamen/studentexamen.

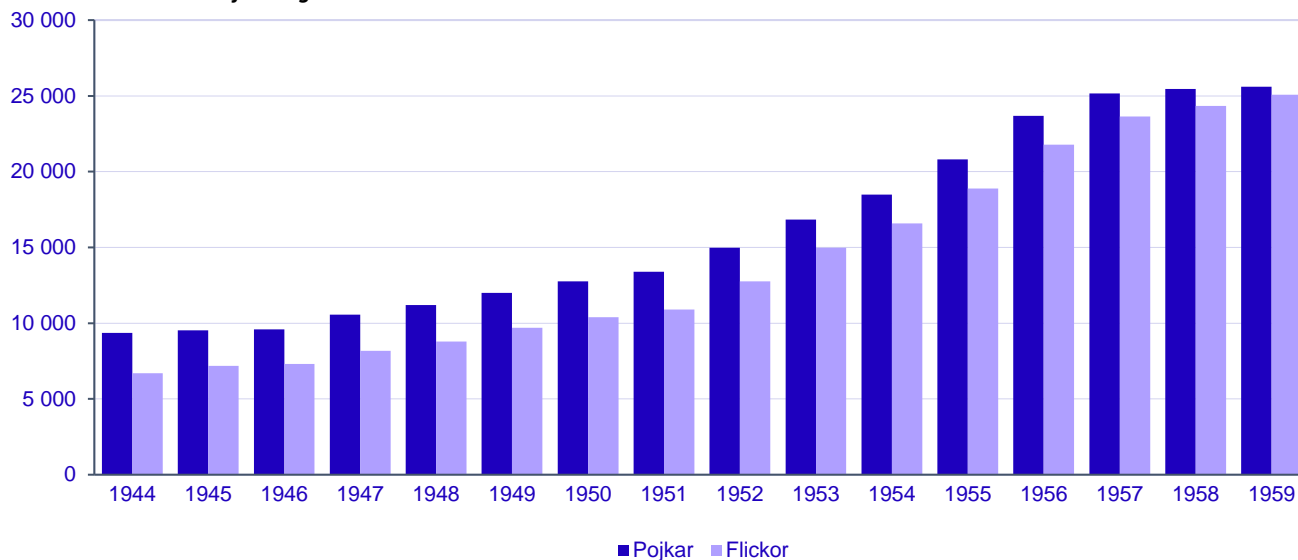
Antal elever i realskolelinje i högre allmänna gossläroverk läsåren 1944/45–1959/60

Högre samläroverk

Högre samläroverk var en ny benämning genom 1927 års läroverksstadga när de öppnades för både pojkar och flickor. Från och med 1944 och framåt fanns på samläroverken 3-åriga, 4-åriga och 5-åriga realskolelinjer som gav realskolexamen. Dessutom fanns inbyggda praktiska linjer (med inriktning på handel respektive teknik) som omfattade de två sista åren i realskolan. Dessa gav en praktisk realskolexamen. De hade även gymnasielinjer som ledde till mogenhetsexamen/studentexamen.

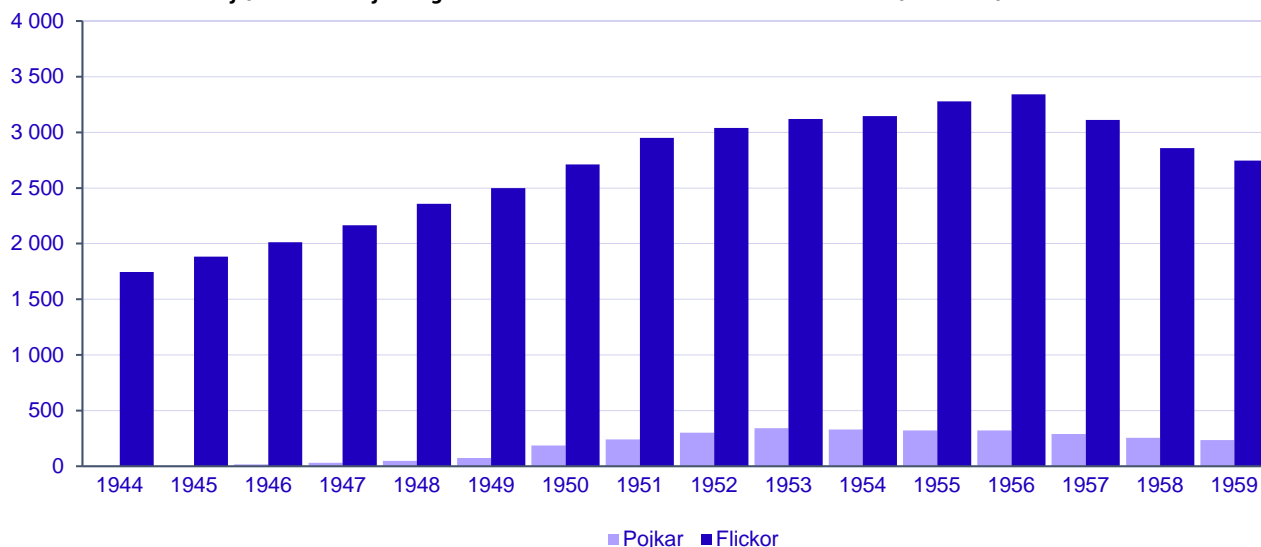
Antal elever i realskolelinjer i högre allmänna samläroverk efter kön läsåren 1944/45–1959/60

Högre flickläroverk

Högre flickläroverk var en ny skolform inom de allmänna läroverken då möjligheter gavs för flickor att gå dessa skolor. Den första skolan upprättades 1929. Det fanns 3-åriga, 4-åriga och 5-åriga realskolelinjer som gav realskolexamen. Dessutom fanns inbyggda praktiska linjer (med huslig inriktning) som omfattade de två sista åren i realskolan. Denna gav en praktisk realskolexamen. De hade även gymnasielinjer som ledde till mogenhetsexamen/studentexamen.

Antal elever i realskolelinje/flickskolelinje i högre allmänna flickläroverk efter kön läsåren 1944/45–1959/60

Statens normalskola för flickor

Statens normalskola för flickor intar en lite speciell ställning inom flickskoleväsendet. Under lång tid var flickornas enda möjlighet till en högre utbildning de privata flickskolorna och de privata samläroverken. Bristen på kvalificerade lärare kunde vara stor och år 1861 bildades det Högre lärarinneseminarier som skulle tillgodose behovet av utbildade lärarinnor till de dessa skolor. Lärarinneseminarier hade en övningskola för de blivande lärarinnorna, Statens normalskola för flickor, som bildades 1863. Statens normalskola blev mönsterbildande för högre flickskola och innehöll till en början en 8-årig flickskolelinje som gav normalskolekompetens.

År 1943 ändrade skolan namn till Statens normalskola och blev ett allmänt högre samläroverk. Statens normalskola omfattade gymnasium, realskola, flickskola och sexårig folkskola, den senare ombildades senare till nioårig enhetsskola. Skolans verksamhet utvecklades efter 1976 och var då sedan en tid enbart ett gymnasium.

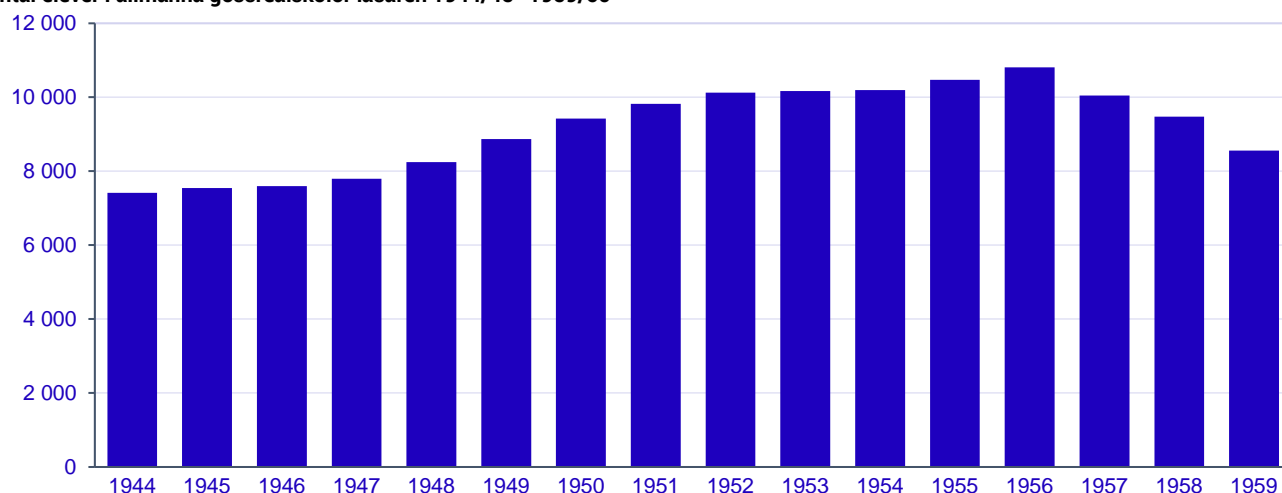
Skolan har i den här statistiken ingått med de högre allmänna flickläroverken eftersom det i huvudsak varit flickor som gått på den här skolan även om skolan i ursprungsstatistiken har angetts både tillsammans med enskilda högre flickskolor, högre allmänna läroverk samt högre allmänna flickläroverk.

Gossrealskolor

Gossrealskolor kallades innan läroverksreformen 1927 för enbart realskolor. Efter 1927 öppnades de flesta läroverk även för flickor, därav

benämningen gossrealskolor för de skolor som fortfarande endast var öppet för pojkar. Från och med 1944 och framåt fanns på gossrealskolorna 3-åriga, 4-åriga och 5-åriga realskolelinjer som gav realskolexamen samt en inbyggd praktisk realskolelinje de sista två åren i realskolan som gav en praktisk realskolexamen.

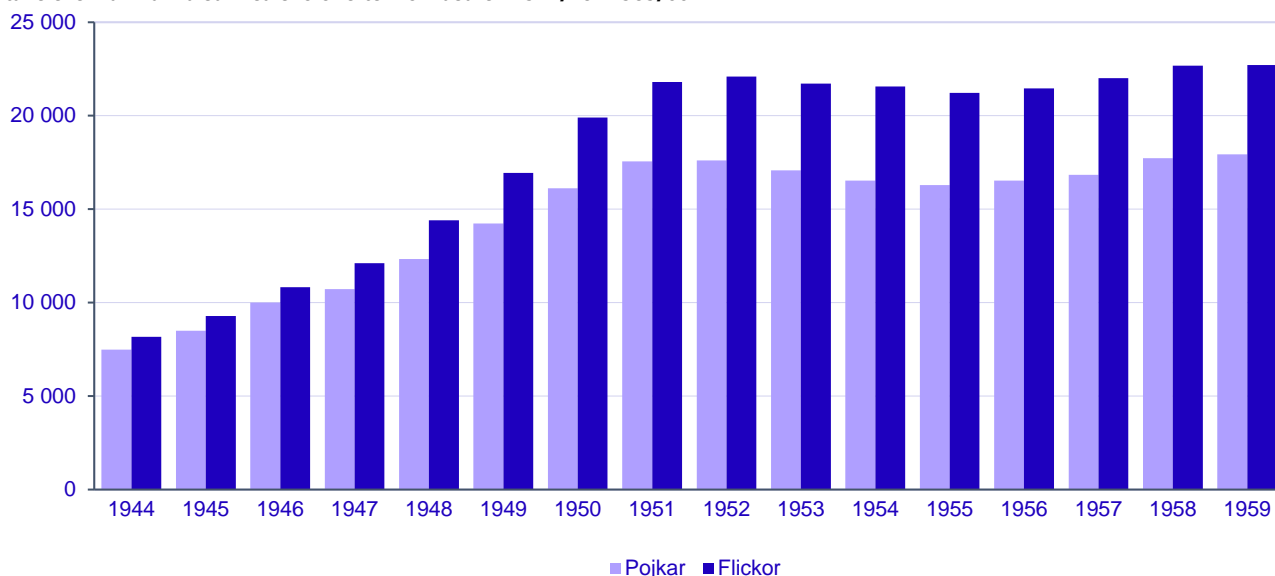
Antal elever i allmänna gossrealskolor läsåren 1944/45–1959/60

Samrealskolor

Samrealskolor var en ny benämning genom 1927 års läroverksstadga när de öppnades för både pojkar och flickor. Från och med 1944 och framåt fanns på samrealskolorna 3-åriga, 4-åriga och 5-åriga realskolelinjer som gav realskolexamen. Dessutom fanns inbyggda praktiska linjer (med inriktning på handel, teknik respektive jordbruk) som omfattade de två sista åren i realskolan. Dessa gav en praktisk realskolexamen.

Antal elever i allmänna samrealskolor efter kön läsåren 1944/45–1959/60

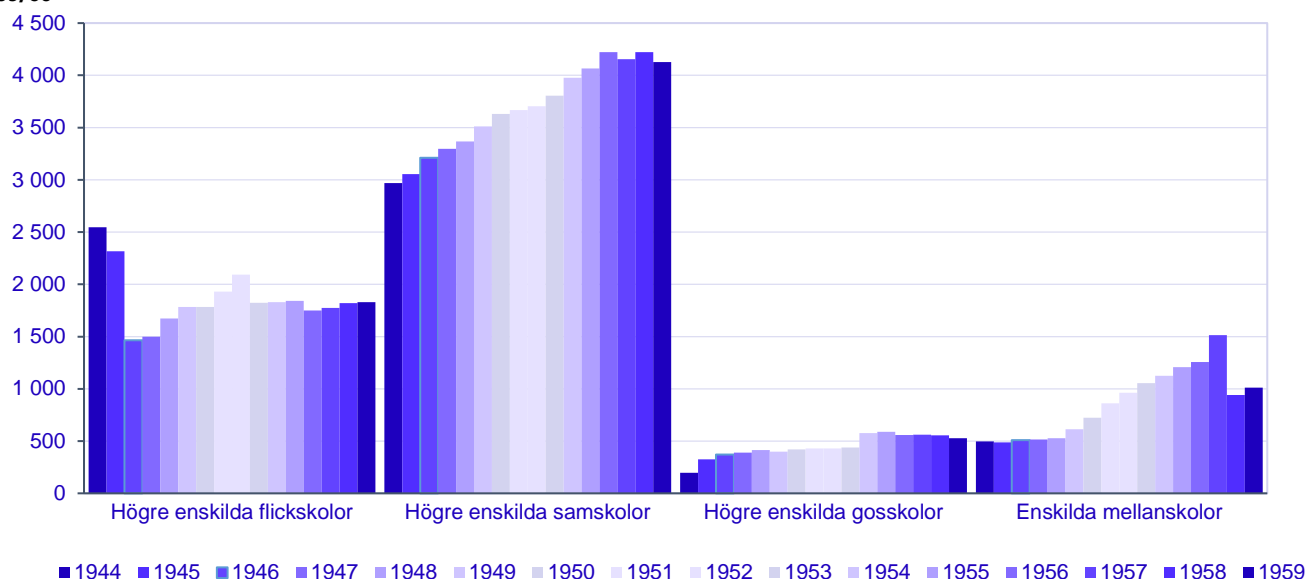
Privatläroverk

I den framtagna statistiken från 1960 slogs linjeformerna realskolelinje respektive flickskolelinje ihop från alla skolformer där de förekom. En uppdelning per skolform kan alltså i nuläget inte göras från och med 1960.

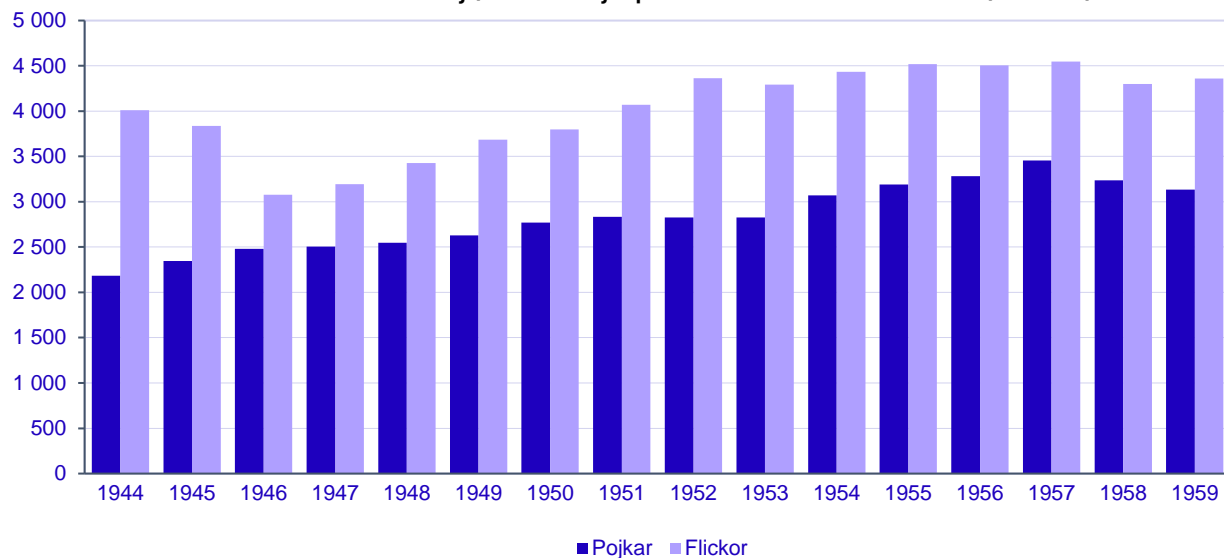
Privatläroverken utvecklades parallellt med de allmänna läroverken och uppstod i en värld där nya yrkesgrupper och nya utbildningsbehov uppstod. Den statliga skolan styrdes av kyrkan och hade därför svårt att reformera sig och anpassa sig till de nya utbildningsbehoven på 1700- och 1800-talet. Det var i första hand den växande medelklassen som sände sina söner till dessa skolor.

Den högre utbildningen var stängd för flickor, därför började även flickskolor etableras på privata initiativ. Dessa riktade sig i första hand till de privilegierade i samhället och höll en ”kvinnlig” utbildning enligt konventionella ideal. Under 1800-talet tillkom ett stort antal högre flickskolor.

Antal elever i förberedande klasser och realskolelinje/flickskolelinje i privatläroverk efter olika typer av läroverk läsår 1944/45–1959/60

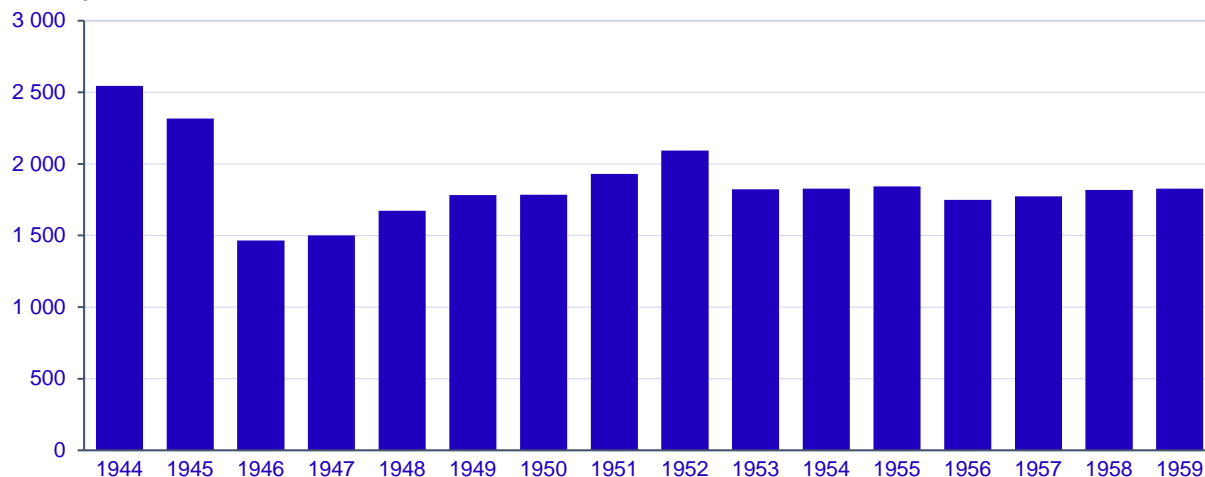
Antal elever i förberedande klasser och realskolelinje/flickskolelinje i privatläroverk efter kön läsår 1944/45–1959/60

Enskilda högre flickskolor

De enskilda högre flickskolorna bestod ofta av kindergarten (lekskola) för 6-åringar och sedan av fyra förberedande klasser, motsvarande ungefär lågstadiet. Från 1944 bestod de av 6-åriga eller 7-åriga flickskolelinjer ledande till normalskolekompetens samt av 4-åriga eller 5-åriga realskoleklasser ledande till realskoleexamen.

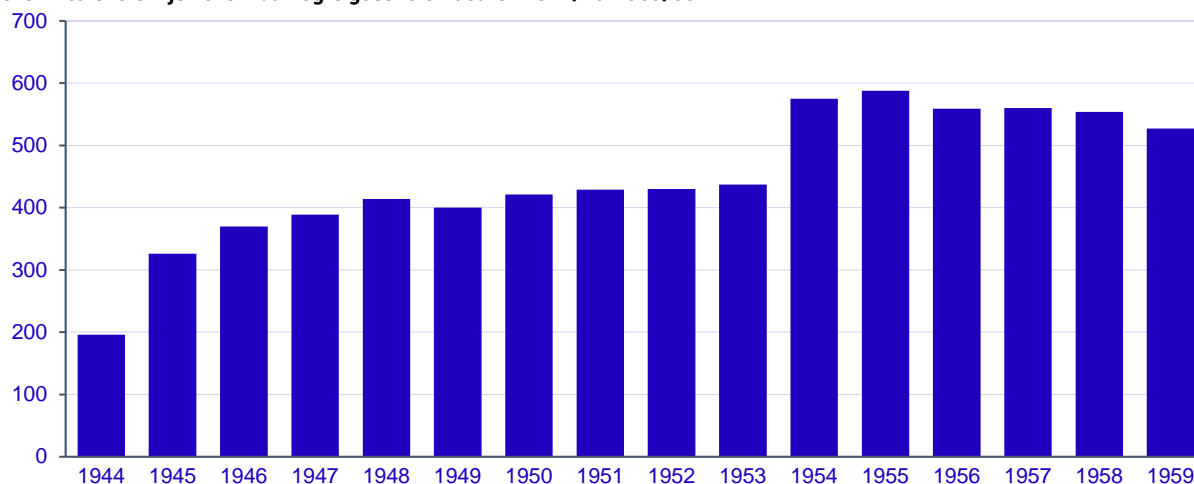
Antal elever i förberedande klasser och realskolelinje/flickskolelinje i enskilda högre flickskolor efter olika typer av läroverk läsår 1944/45–1959/60

Enskilda högre gosskolor

De enskilda högre gosskolorna bestod från och med 1944 och framåt av 4-åriga och 5-åriga realskolelinjer som gav realskoleexamen. De hade även gymnasielinjer som ledde till mogenhetsexamen/studentexamen.

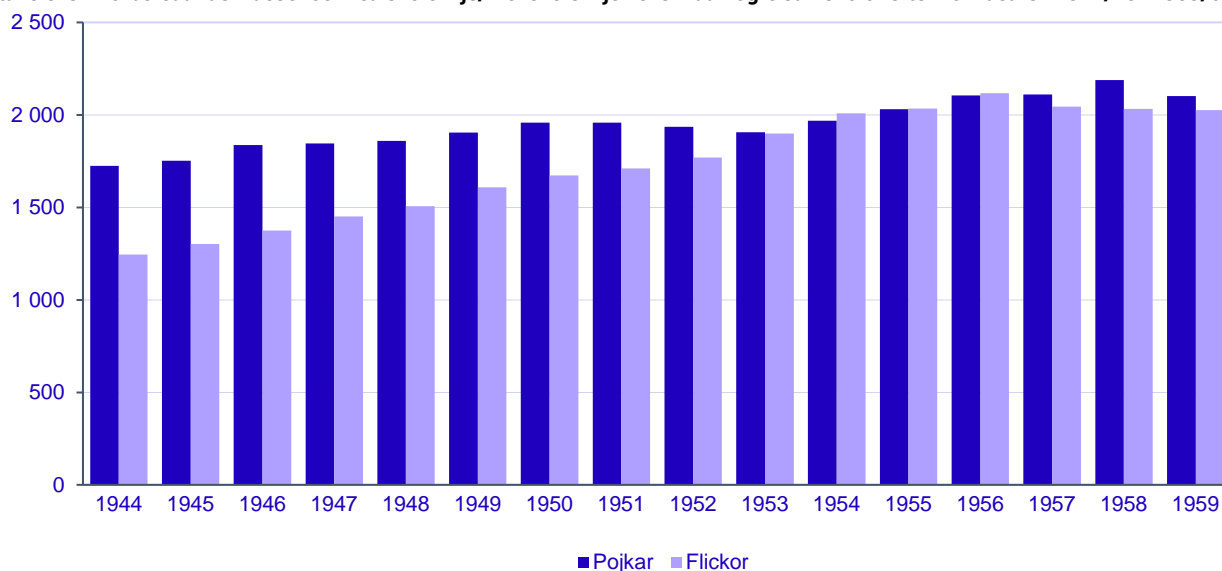
Antal elever i realskolelinje i enskilda högre gosskolor läsår 1944/45-1959/60

Enskilda högre samskolor

De enskilda högre samskolorna bestod ibland av kindergarten (lekskola) för 6-åringar och sedan av fyra förberedande klasser, motsvarande ungefär lågstadiet. Från 1944 bestod de av 2-åriga, 3-åriga, 4-åriga, 5-åriga och 6-åriga realskolelinjer ledande till realskolexamen. Någon skola hade även 7-åriga flickskolelinjer ledande till normalskolekompetens. De hade även gymnasielinjer som ledde till mogenhetsexamen/studentexamen.

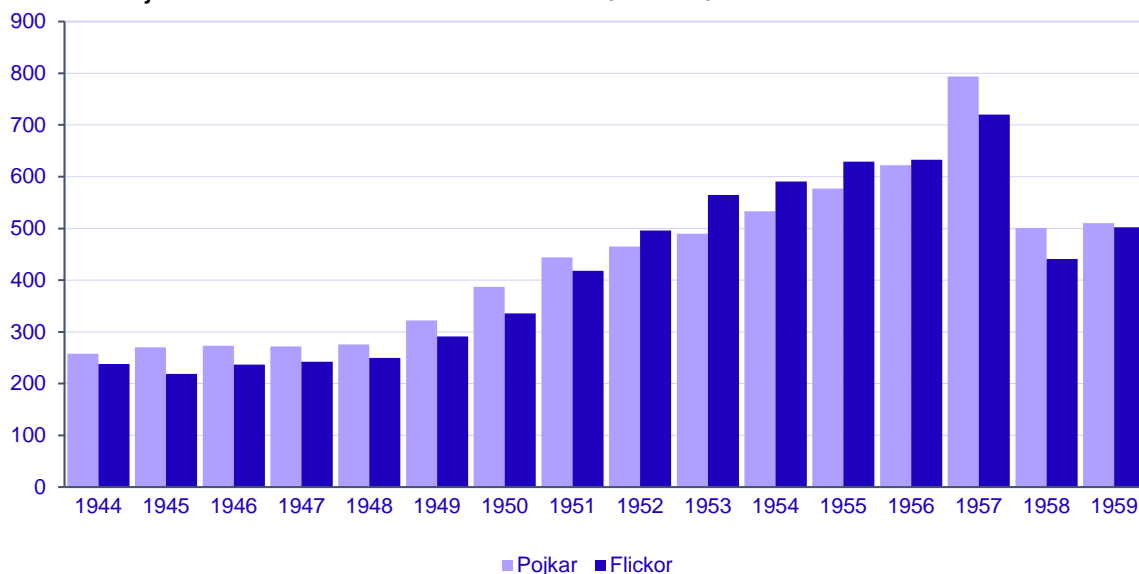
Antal elever i förberedande klasser och realskolelinje/flickskolelinje i enskilda högre samskolor efter kön läsåren 1944/45–1959/60

Enskilda mellanskolor

Enskilda mellanskolor bestod ibland av förberedande klasser samt av 2-åriga, 3-åriga, 4-åriga och 5-åriga realskolelinjer som ledde till realskolexamen.

Antal elever i realskolelinje i enskilda mellanskolor efter kön läsåren 1944/45–1959/60

Grundskolan

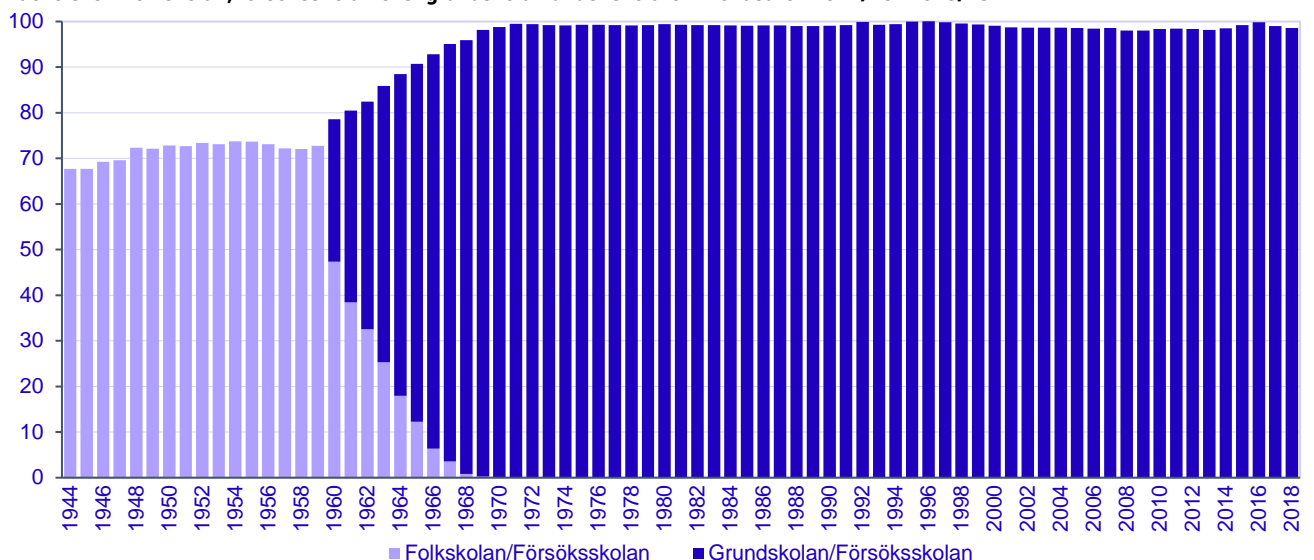
Försöksskolan var en försöksverksamhet inför införandet av en gemensam grundskola. Försöksskolan ingår i folkskolesiffrorna 1949–1959 och i grundskolan 1960–1961.

En försöksverksamhet med en nioårig sammanhållen skola påbörjades redan 1949. Försöksskolorna ökade i antal och utgjorde tillsammans med folkskolan de obligatoriska skolformerna.

Från och med läsåret 1962/63 påbörjades grundskolan som under det närmaste årtiondet gradvis ersatte alla ovannämnda skolformer (en del av dessa blev också gymnasieutbildningar i den nya gymnasieskolan). En gemensam och likvärdig enhetlig nioårig obligatorisk skola som skulle ge alla samma utbildning oavsett var man kom ifrån eller vilka föräldrar man hade.

Andelen elever som gick i folkskolan/försöksskolan/grundskolan ökade från ca 70 procent studiedeltagande under 1940- och 1950-talet till att under 1960-talet stadigt stiga upp till 100 procent. Folkskolans avveckling skedde genom en övergång till grundskolan årskursvis och grundskolan var helt genomförd till och med årskurs 9 i hela landet hösten 1972. Den nya grundskolan fick en gemensam läroplan, lgr62.

Andel elever i folkskolan, försöksskolan eller grundskolan under skolåren 1-9 läsåren 1944/45–2018/19

Utbildningsinriktning

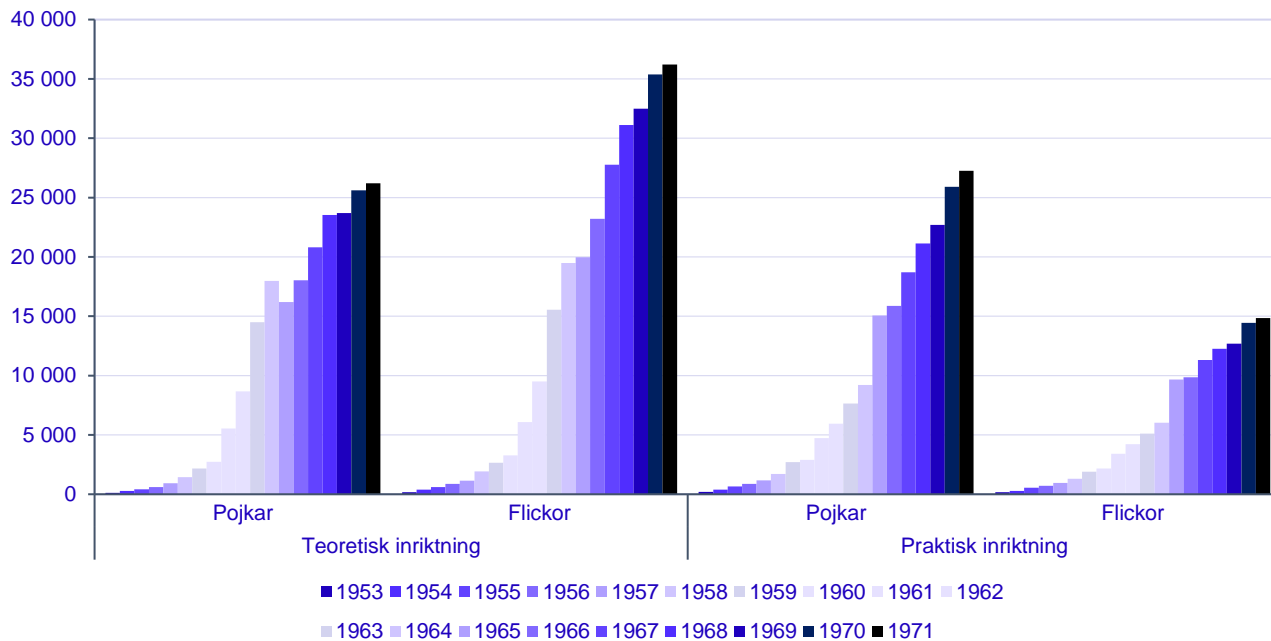
Utbildningens inriktning i grundskolan var allmän och teoretisk de första 8 åren medan man det sista året gjorde olika linjeval. Där kunde man välja mellan några olika teoretiska linjer och ett flertal yrkesorienterade linjer.

Idag kan det ses som udda att man till årskurs 9 i grundskolan valde olika linjer men med bakgrund av utbildningsformernas historia verkar det självklart. Förtätningsskolan hade exempelvis en lång tradition av att ge en yrkesanknytning i ett till två år efter folkskolan. Därtill fanns de högre folkskolorna och de praktiska inbyggda linjerna i realskolan som gav en praktisk inriktning de två sista åren. Det här får ses i ljuset av att de allra flesta historiskt sett inte gått mer än i folkskolan samt eventuellt förtätningsskolan efter det. Efter det påbörjade de flesta sitt yrkesliv. Det var också så man såg grundskolan, som en utbildning

som skulle ge de nödvändiga teoretiska kunskaperna men avslutas med en praktisk inriktning för att förbereda för framtida yrke. För de som ville fortsätta sina teoretiska studier kunde man också välja en gymnasieförberedande linje i årskurs 9. Allteftersom gymnasieskolan utökades minskade också behovet av att ha en linjeindelning under skolår 9 och förberedelsen för yrkeslivet sköts upp ytterligare ett år.

Från att den praktiska inriktningen var vanligast 1944/45 blev den teoretiska inriktningen vanligare 1971/72. Den enskilt vanligaste linjen var den gymnasieförberedande linjen, därefter var den humanistiska linjen, allmänna linjen och tekniska linjen vanligt förekommande. Utöver detta fanns det ytterligare ett tiotal linjer att välja på i årskurs 9.

Antal elever i folkskolan/försöksskolan/grundskolan efter utbildningsinriktning och kön under skolår 9 läsåren 1953/54–1971/72

SCB beskriver Sverige

Statistikmyndigheten SCB förser samhället med statistik för beslutsfattande, debatt och forskning. Vi gör det på uppdrag av regeringen, myndigheter, forskare och näringsliv. Vår statistik bidrar till en faktabaserad samhällsdebatt och väl underbyggda beslut.